

Mira Klarin¹

Valentina Đerđa²

**Sveučilišni stručni odjela za izobrazbu učitelja
i odgojitelja predškolske djece
Svučilište u Zadru**

RODITELJSKO PONAŠANJE I PROBLEMI U PONAŠANJU KOD ADOLESCENATA

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: prosinac, 2013.

Prihvaćeno: travanj, 2014.

UDK 159.97-053.6:173.5-055.52

DOI [10.3935/ljsr.v21i2.17](https://doi.org/10.3935/ljsr.v21i2.17)

Sažetak

Roditeljsko ponašanje značajan je zaštitni i/ili rizični faktor za nastanak psihičkih problema tijekom djetinjstva i mladenaštva te je značajno povezano sa psihosocijalnom prilagodbom. Ovim istraživanjem pokušali smo odgovoriti na pitanje o ulozi roditeljskog ponašanja u objašnjenju problema u ponašanju kod adolescenata.

U istraživanju je sudjelovalo 172 učenika prosječne dobi 13,5 godina. U svrhu mjerenja roditeljskog ponašanja korištena je Skala percepcije roditeljskog ponašanja koja mjeri tri dimenzije roditeljskog ponašanja: odbacivanje, prihvaćanje i kontrolu. Za procjenu problema u ponašanju korištena je Skala samoprocjene ponašanja mladih koja mjeri internalizirane i eksternalizirane probleme u ponašanju.

Rezultati istraživanja upućuju na zaključak o važnosti roditeljskog ponašanja za razumijevanje problema u ponašanju kod mladih. Zabilježene su spolne razlike u internaliziranim problemima u smjeru veće učestalosti kod djevojčica. Od dimenzija roditeljskog ponašanja istaknula se psihološka kontrola koja dolazi od oba roditelja. Dobiveni rezultati tumače se u kontekstu teorije socijalnog učenja.

Ključne riječi: roditeljsko ponašanje, problemi u ponašanju, adolescencij

UVOD

¹ Prof.dr.sc. Mira Klarin, psihologinja, e-mail: mklarin@unizd.hr

² Valentina Đerđa, studentica

Roditeljsko ponašanje, osobito ono usmjereno na dijete, vrlo je važno za razumijevanje djetetovog mentalnog zdravlja (Castellana, Vilar i Rodriguez-Tome, 1997.; Choo, 2000.; Colin, 1996.; Klarin, Šimić Šašić i Proroković, 2012.). Roditeljski postupci su značajni prediktori brojnih razvojnih ishoda, osobito onih povezanih sa socijalnim razvojem. Istraživanja roditeljstva nekad i danas nedvosmisleno ukazuju na snažnu ulogu roditelja u procesu socijalizacije (Maccoby, 2007.; Bowlby, 1973.; Buist i sur., 2004.; Deković i Buist, 2005.; Eichelsheim, Deković i Buist, 2009.; Sharma i Vaid, 2005.).

Istraživanja koja su ispitivala povezanost različitih obiteljskih čimbenika i prilagodbe djeteta usmjerena su uglavnom na promatranje odnosa roditelj – dijete (Deković i Buist, 2005.; Sharma i Vaid, 2005.; Eichelsheim, Deković i Buist, 2009.). U toj interakciji mlada osoba usvaja ponašanja koja čine model za ponašanja u različitim socijalnim okruženjima (Bell, Cornwell i Bell, 1988.). Procesne varijable kao što su kvaliteta obiteljske interakcije i roditeljsko ponašanje pri tome imaju najsnažniju ulogu (Amato i Ochiltree, 1986.). Kvaliteta obiteljske interakcije povezana je s odnosima koje dijete formira izvan obiteljskog doma (Bell, Cornwell i Bell, 1988.; Engels i sur., 2001.; MacKinnon-Lewis i sur., 1997.; Deković i Raboteg-Šarić, 1997.; Bost i sur., 1998.), s akademskim uspjehom, agresivnim ponašanjem prema braći, sestrama i vršnjacima (MacKinnon-Lewis i sur., 1997.), autonomijom te uzimanjem droge (Brown i sur., 1993.).

Obiteljske interakcije značajni su zaštitni i/ili rizični faktor za nastanak psihičkih problema tijekom djetinjstva i mladenaštva te su značajno povezane s psihosocijalnom prilagodbom (Jimenez, Deković i Hidalgo, 2009.; Choo, 2000.; Vulić-Prtorić, 2002.). Stoga, obitelj može imati dvojaku funkciju: funkciju rizičnog faktora i funkciju zaštitnog faktora razvoja, ona je više ili manje »sigurna luka« u kojoj dijete i mlada osoba traži podršku i ljubav koju može, ali i ne mora naći. Kvaliteta odnosa s roditeljima povezana je s internaliziranim (Reitz, Deković i Meijer, 2006.), a osobito s eksternaliziranim problemima kod adolescenata (Van den Akker, Deković i Prinzie, 2010.) na što upućuju i rezultati praćenja kroz dvogodišnje razdoblje (Buist i sur., 2004.b). Odnos između roditelja i djeteta dinamičan je i uzajaman proces koji je pod utjecajem čitavog niza moderatorskih i medijatorskih varijabli što istraživanje ovog područja čini vrlo složenim. Jedna od značajnih varijabli koja utječe na dinamiku tog odnosa je dob djeteta i dob roditelja. Odnos roditelj – dijete tijekom odrastanja djeteta i starenjem roditelja značajno se mijenja (Maccoby, 2007.). Iako je adolescencija razdoblje intenzivnih vršnjačkih druženja, roditelji i dalje ostaju za dijete značajne figure (Castellana, Vilar i Rodriguez-Tome, 1997.).

Stariji i noviji radovi ističu da je obiteljska klima prediktor delinkventnog ponašanja u adolescenciji (Dishion i Loeber, 1985.), a rezultati longitudinalnog istraživanja pokazuju da sukobi u obitelji i niska razina bihevioralne kontrole tijekom kasne adolescencije utječu na odabir delinkventnih vršnjaka za prijatelje (Ary i sur., 1999.). Uloga obitelji u takvim situacijama zauzima osobito značajno mjesto igrajući ulogu protektivnog čimbenika. Istraživanja uloge roditeljskog ponašanja uglavnom se temelje na promatranju dviju dimenzija roditeljskog ponašanja, emocionalnost i kontrola (Darling i Steinberg, 1993.; Cummings, Davies i Campbell, 2000.).

Emocionalnost je dimenzija roditeljskog ponašanja koja se odnosi na emocije prisutne u interakciji s djetetom. Ona uključuje ljubav, privrženost, brigu, nježnost, zainteresiranost koju roditelj pokazuje djetetu. Na drugom kraju kontinuuma dimenzije emocionalnosti nalaze se odbacivanje, emocionalna hladnoća, nezainteresiranost i neprijateljstvo. Emocionalno topli i podržavajući roditelji razumiju dijete, pokazuju mu da ga prihvaćaju te svoja očekivanja jasno argumentiraju. Ovakav odnos s roditeljima rezultira osjećajem ugode u prisustvu roditelja i uključuje svjesnost djeteta da je prihvaćeno kao osoba. Emocionalno hladni roditelji u odnosu s djetetom ne pokazuju ljubav i prihvaćanje, već ljutnju i nerazumijevanje te pred dijete postavljaju visoka očekivanja. Rezultat takvog odnosa je osjećaj odbačenosti i neadekvatnosti. Emocionalna toplina, odgovornost i sigurnost pozitivno utječu na dječji razvoj (Davies i Cummings, 1994.), dok roditeljsko odbijanje ima predvidljive posljedice za socijalni i emocionalni razvoj djeteta. Djeca koja odnos s roditeljima percipiraju emocionalno hladnim i nepodržavajućim u većoj mjeri pokazuju agresiju i neprijateljstvo prema drugima, imaju slabije samopoštovanje i osjećaj nekompetentnosti (Onyskiw i Hayduk, 2003.).

Kontrola kao dimenzija roditeljskog ponašanja ima dvije manifestacije, jedna je bihevioralna, a druga psihološka. Bihevioralna kontrola podrazumijeva nadzor i kontrolu ponašanja. Popraćena je podrškom te pozitivno utječe na psihosocijalno sazrijevanje tijekom adolescencije (Pettit i sur., 2001.), razvijajući svjesnost o mogućim posljedicama ponašanja (Barber, 1996.). Nadzor nad dječjim ponašanjem, kontrolna njegovih aktivnosti i socijalnih odnosa važna je komponenta roditeljstva i to osobito tijekom srednjeg djetinjstva i adolescencije. Negativna je povezanost između bihevioralne kontrole i eksternaliziranih problema u ponašanju kao što su agresivnost i delinkvencija (Barber, 1996.). Bihevioralna kontrola odnosi se na aktivnu ulogu roditelja u procesu socijalizacije djeteta vodeći ga kroz proces usvajanja normi i standarda ponašanja sukladno okruženju u kojem žive. Roditelj daje jasne upute o prihvatljivom načinu ponašanja (Steinberg, 1990.). S druge strane, psihološka

kontrola odnosi se na negativno roditeljsko ponašanje koje je usmjereno na negativnu kontrolu dječjeg psihološkog svijeta (Smetana i Daddis, 2002.). Ono uključuje nametljivo roditeljsko ponašanje, manipulativnu kontrolu, prisilu, pasivnu agresiju (Silk i sur., 2003.), to je ponašanje bez ljubavi koje potiče osjećaj krivnje ometajući potrebu djeteta za razvoj autonomije, samopoštovanja i osobnog identiteta (Smetana i Daddis, 2002.). Visoka razina psihološke kontrole prediktivna je za internalizirane probleme kao što su anksioznost, depresija, usamljenost, konfuzija, kao i za eksternalizirane probleme poput delinkventnog ponašanja, bježanja iz škole, konzumiranja droge (Barber, 1996.; Pettit i sur., 2001.; Smetana i Daddis, 2002.). Psihološka kontrola uključuje socijalni pritisak koji ne odgovara emocionalnim i socijalnim potrebama djeteta. Takav pritisak guši nezavisnost, autonomiju i ekspresiju i time inhibirajuće djeluje na dječje socijalne interakcije. Posljedica je osjećaj krivnje, otuđenosti, odbačenosti i nedostatak samopouzdanja, samoeфикаsnosti, stabilnog identiteta (Barber, 1996.). Roditeljska bihevioralna i psihološka kontrola, osobito su prisutne tijekom adolescencije kada mlada osoba ima potrebu za nezavisnošću i individualizacijom u odnosu na obitelj. S tim da je cilj roditeljske bihevioralne kontrole socijalizacija i bihevioralna regulacija, a psihološke kontrole odvajanje djeteta od vanjskih utjecaja i ograničavanje neovisnosti što ograničava socijalne interakcije i socijalna iskustva djeteta (Silk i sur., 2003.). Instrumentalni i interpersonalni ciljevi kojima se roditelji koriste u procesu socijalizacije djece, prema teoriji socijalnog učenja, imaju ključnu ulogu u razumijevanju ovih dviju dimenzija roditeljskog ponašanja i njihove uloge u razvoju djeteta (Darling i Steinberg, 1993).

Kvalitetan odnos s djetetom i ljubav koju dijete doživljava u tom odnosu ključan je čimbenik u zadovoljenju psiholoških potreba svakog čovjeka, neovisno o dobi. Zajedno, međudjelujući s osobnim karakteristikama i drugim okolinskim čimbenicima, obiteljske varijable kao rizični i zaštitni faktori, doprinose prilagodbi. U tom kontekstu treba promatrati i poremećaje u ponašanju.

Razdoblje adolescencije je specifično upravo zbog intenzivnih promjena u svim aspektima razvoja. U kontekstu poremećaja u ponašanju, adolescenti su ugrožena skupina zbog neiskustva, naglašene potrebe za istraživanjem, fragmentarnog znanja i često iskrivljenih informacija, iluzije neranjivosti te snažnog vršnjačkog pritiska. Stoga je delinkventno ponašanje u porastu tijekom adolescencije (Leadbeater i sur., 1999.; Ajduković, 2000.) te približavanjem 20-ima opada (Ajduković, 2000.; Overbeek, 2003.). Individualne karakteristike i obiteljski čimbenici doprinose više ili manje uspješnom suočavanju s tim normativnim razvojnim stresorima i prilagodbi općenito (Macuka i Smojver-Ažić, 2012.).

Vjerojatno iz ovog razloga poremećaji u ponašanju spadaju među najučestalije dijagnosticirane poremećaje u institucijama mentalnog zdravlja djece i adolescenata. Kod 25% djece i mladih dijagnosticiran je neki od oblika poremećaja u ponašanju, zbog kojeg su potražili pomoć stručnjaka (Pejović Milovančević, 2002.).

Pojam »poremećaji u ponašanju« u znanost dolazi iz područja medicine i psihijatrije i već u prvom razdoblju korištenja svojom semantikom obuhvaća niz različitih odstupanja u svim područjima funkcioniranja djece i mladih, od odnosa s bližnjima, socijalnom okolinom i autoritetima, preko poteškoća u pogledu prehrane, spavanja i nevoljnih radnji, laganja, krađa, korištenja i preprodaje ilegalnih i zlorabe legalnih (alkoholnih) psihoaktivnih sredstava, bježanja od kuće i skitnje, do agresivnosti, nasilja, provala, paljenja, silovanja i drugih oblika asocijalnog, antisocijalnog i kriminalnog ponašanja (Janković, 2012.).

Osnovna podjela poremećaja u ponašanju je na internalizirane i eksternalizirane. Internalizirani problemi u ponašanju uključuju ponašanja koja su pretjerano kontrolirajuća i usmjerena prema sebi, za razliku od eksternaliziranih poremećaja u ponašanju koja su nedovoljno kontrolirajuća i usmjerena prema drugima.

U internalizirane probleme ubrajamo anksioznost, depresivnost, zabrinutost, reakcije panike, plašljivost, rastresenost, zaboravljivost, povučenošću, potištenost, nezainteresiranost, dosadu. O takvim problemima govori se u slučajevima kada pati samo dijete, npr. anksiozno dijete koje muče strahovi ili krivnja, a da se pri tome općenito dobro ponaša. Za eksternalizirane probleme karakteristično je da dijete iznosi svoj problem kroz odnos s društvom te pokazuje, primjerice, agresivno i delinkventno ponašanje, psovanje, prkos, inat, laganje, bježanje od kuće, promiskuitetno ponašanje, konzumira drogu i alkohol. Neka djeca nalaze se na svakom od ovih krajeva, a neka imaju miješane probleme, na primjeri depresiju i agresivnost (Wenar, 2003.). Internalizirani problem kao što su anksioznost i depresija, te eksternalizirani problem među koje spadaju agresivnost i kršenje pravila, visoko su prevalentni među mladima (Macuka i Smojver-Ažić, 2012.).

Rezultati istraživanja prevalencije i manifestacije poremećaja u ponašanju vode zaključku o spolnim razlikama (Leadbeater i sur., 1999.; Oatly i Jenkins, 2003.). Djevojčice imaju dva puta veću vjerojatnost za razvijanje depresivnih stanja nego dječaci. Pri tome treba znati da se depresija kao internalizirani problem različito manifestira kod dječaka i kod djevojčica. Kod dječaka depresivnost se manifestira kroz impulzivno i agresivno ponašanje, a kod djevojčica depresija se manifestira kroz povlačenje u sebe i depresivno raspoloženje. Anksioznost je

također poremećaj u ponašanju koji je češći kod djevojčica nego kod dječaka (Macuka i Smojver Ažić, 2012.). Eksternalizirani problemi manifestiraju se kroz odnos s okolinom te uključuju agresiju i delinkventno ponašanje. Ovakvi poremećaji rezultat su deficita u regulaciji negativnih emocija i uključuju ljutnju, neprijateljstvo, kršenje socijalnih normi, laganje i krađu. Uslijed takvog ponašanja, mlada osoba je u sukobu s roditeljima, nastavnicima i zakonom. Ovakva ponašanja češća su kod adolescenata nego kod adolescentica. Općenito se može reći da rezultati istraživanja konzistentno ukazuju na zaključak da su u adolescenciji internalizirani problemi češći kod djevojčica, a eksternalizirani kod dječaka (Macuka, Smojver-Ažić, 2012.; Oatly i Jenkins, 2003.; Vulić-Prtorić, 1999.).

Cilj ovog istraživanja bio je istražiti ulogu roditeljskog ponašanja u internaliziranim i eksternaliziranim problemima u ponašanju kod adolescenata. U tu svrhu postavili smo sljedeće istraživačke probleme:

prvi problem bio je utvrditi postoje li spolne razlike u internaliziranim i eksternaliziranim problemima kod adolescenata; drugi problem bio je ispitati povezanost roditeljskog ponašanja s internaliziranim i eksternaliziranim ponašanjem kod adolescenata.

Pretpostavke od kojih polazimo temelje se na teorijskoj osnovi procesa socijalizacije i spoznajama o različitim mehanizmima ponašanja s obzirom na spol, stoga pretpostavljamo spolne razlike u smjeru veće manifestacije internaliziranih problema kod djevojčica i veće manifestacije eksternaliziranih problema kod dječaka. Pretpostavka vezana za drugi istraživački problem temelji se na spoznaji o značajnoj ulozi roditelja u procesu socijalizacije, stoga pretpostavljamo da će rezultati istraživanja pokazati značajnu povezanost roditeljskog ponašanja s internaliziranim i eksternaliziranim problemima u ponašanju kod adolescenata.

METODA ISTRAŽIVANJA

Sudionici istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo 172 učenika svih sedmih i osmih razreda iz dvije osnovne škole u Rijeci. Od ukupnog broja, 56% je djevojčica i 44% dječaka. Prosječna dob učenika je 13,5 godina. Svi učenici pristali su sudjelovati u istraživanju.

Postupak istraživanja

Stručni suradnici u školama istraživanje su proveli u lipnju 2013. godine u dvije osnovne škole u Rijeci. Prikupljanje podataka bilo je grupno, u razrednim odjeljenjima učenika, a cijeli postupak proveden je u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom. Od roditelja je zatražen pristanak za sudjelovanje djece u istraživanju. Učenicima je objašnjena svrha i sadržaj istraživanja te im je zajamčena anonimnost i povjerljivost podataka prikupljenih istraživanjem. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno te su sudionici u bilo kojem trenutku mogli odustati od ispunjavanja upitnika. Time su zadovoljeni temeljni uvjeti za provođenje istraživanja koji su definirani Etičkim kodeksom istraživanja s djecom: objašnjenje svrhe i korisnosti istraživanja, povjerljivost dobivenih podataka, zaštita privatnosti sudionika istraživanja, dragovoljnost i pravo na odustajanje tijekom istraživanja, informiranost i pristanak roditelja/skrbnika na sudjelovanje djeteta u istraživanju.

Prikupljanje podataka trajalo je oko 30 minuta.

MJERNI INSTRUMENTI

Skala percepcije roditeljskog ponašanja, procjena očevog i majčinog roditeljskog ponašanja (Macuka 2007.)

Skala ispituje percepciju ponašanja roditelja na dimenziji emocionalnosti i kontrole. Sastoji se od 25 tvrdnji od čega se 15 tvrdnji odnosi na komponentu emocionalnosti (emocije koje roditelj manifestira u odnosu na dijete u različitim situacijama), a 10 tvrdnji odnosi se na komponentu psihološke kontrole (postupci kojima roditelji modificiraju ponašanje i doživljavanje djeteta). Komponenta emocionalnosti obuhvaća pozitivan i negativan emocionalni odnos (prihvatanje – 7 tvrdnji i odbijanje – 8 tvrdnji). Zadatak ispitanika je da, na trodijelnoj ljestvici, zaokruže u kojoj je mjeri navedena tvrdnja za njega točna, pri čemu 1 znači netočno, 2 djelomično točno i 3 točno. Sve skale roditeljskog ponašanja, odvojeno za majku i oca, imaju zadovoljavajuću pouzdanost (Crombach alfa kreće se od 0,78 za skalu prihvaćanja od oca do 0,87 za skalu odbacivanje od majke). Skala percepcije roditeljskog ponašanja primjerena je dobi djece koja su sudjelovala u ovom istraživanju (Macuka, 2007.).

Skala samoprocjene ponašanja mladih (eng. *Youth Self Report*, Achenbach, 2001., prema Živčić Bećirević i Smojver-Ažić, 2004.)

Za hrvatske potrebe skalu su prilagodili Živčić Bećirević i Smojver-Ažić (2004.). Skala sadrži 113 čestica koje opisuju specifične ponašajne i emocionalne probleme te tri čestice otvorenog tipa na kraju upitnika za upisivanje eventualnih dodatnih problema koji nisu navedeni. Zadatak djeteta je da na skali od tri stupnja procjeni koliko svaka tvrdnja opisuje njegovo ponašanje sada ili tijekom proteklih 6 mjeseci. Pri tome 0 znači nije točno, 1 ponekad ili djelomično točno i 2 potpuno točno. Skala omogućuje mjerenje zastupljenosti internaliziranih i eksternaliziranih problema kod djece. Skala internaliziranih problema (anksioznost, depresivnost) uključuje 33 tvrdnje, a skala eksternaliziranih problema (kršenje pravila, agresivno ponašanje) sadrži 35 tvrdnji. Preostale čestice odnose se na socijalne probleme, probleme s mišljenjem, pažnjom i sl. Za potrebe ovog istraživanja koristili smo samo rezultate na skali internaliziranih i eksternaliziranih problema. Obje skale imaju zadovoljavajuću pouzdanost i za skalu internaliziranih problema Cronbach alfa iznosi 0,86, a za skalu eksternaliziranih problema Cronbach alfa iznosi 0,88.

REZULTATI

Prvi problem ovog istraživanja bio je provjeriti razlikuju li se dječaci i djevojčice u manifestaciji internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju. Distribucije rezultata na obje skale izrazito su pozitivno asimetrične. Za skalu internaliziranih problema Kolmogorov-Smirnov Z iznosi 0,16 uz $p < 0,01$, indeks asimetrije je 1,52, zakrivljenost krivulje 2,87. Centralna vrijednost na ovoj skali iznosi $C=11$, $Q=8$, a raspon je 46). Za skalu eksternaliziranih problema Kolmogorov-Smirnov Z iznosi 0,13 uz $p < 0,01$, indeks asimetrije iznosi 0,98, a zakrivljenost krivulje iznosi 0,67. Centralna vrijednost na skali eksternaliziranih problema iznosi $C=12$, $Q=10$, raspona 43. Vidljivo je da su centralne vrijednosti na obje skale pomaknute prema nižim vrijednostima što upućuje na zaključak da malen broj djece iskazuje internalizirane i eksternalizirane probleme u ponašanju u gornjem dijelu raspona. Iz tog razloga spolne razlike testirane su neparametrijskim Mann-Whitneyev U-testom. Razlika je zabilježena u internaliziranim problemima ($U= 1526,500$; $Z=3,57$, $p=0,000$) i to u smjeru češće manifestacije internaliziranih problema u ponašanju kod djevojčica ($C=14$, $Q=10$) u odnosu na dječake ($C=9$, $Q=8$).

Sljedeći korak u obradi rezultata je analiza povezanosti između roditeljskog ponašanja majke i oca i internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju adolescenata. S obzirom na spolne razlike i na pretpostavku o različitim manifestacijama internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju kod dječaka i djevojčica, zanimljivo je promatrati moguće razlike u korelacijama s obzirom na spol.

Tablica 1. Rezultati korelacijske analize između ispitivanih varijabli za dječake (ispod dijagonale) i djevojčice (iznad dijagonale)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Otac-odbacivanje	-	-0,76**	0,65**	0,94**	-0,77**	0,58**	0,43**	0,36*
Otac-prihvatanje	-0,68**	-	-0,56**	-0,70**	0,77**	-0,55**	-0,45**	-0,34*
Otac-kontrola	0,69**	-0,57**	-	0,66**	-0,57**	0,84**	0,55**	0,47**
Majka-odbacivanje	0,65**	-0,41*	0,36*	-	-0,83**	0,54**	0,46**	0,26*
Majka-prihvatanje	-0,55**	0,67**	-0,40*	-0,74**	-	-0,54**	-0,45**	-0,23
Majka-kontrola	0,45*	-0,39*	0,66**	0,70**	-0,70**	-	0,48**	0,59**
Internalizirani problemi	0,48*	-0,41*	0,52**	0,51**	-0,41*	0,56**	-	0,31*
Eksternalizirani problemi	0,32*	-0,28	0,63**	0,07	0,25	0,43*	0,33*	-

* $p < 0,05$; ** $p < 0,001$

Iz korelacijske analize uočava se povezanost između gotovo svih oblika roditeljskog ponašanja s internaliziranim problemima i kod djevojčica i kod dječaka. Za varijablu eksternaliziranih problema kod dječaka značajna je povezanost s kontrolom koja dolazi od oba roditelja i s odbacivanjem od strane oca. Za djevojčice značajna je povezanost eksternaliziranih problema sa svim varijablama roditeljskog ponašanja izuzev prihvatanja od strane majke. Osobito se ističe majčina kontrola. Internalizirani problemi u ponašanju kod dječaka značajno su povezani sa svim dimenzijama roditeljskog ponašanja, a osobito s majčinom i očevom kontrolom. Kod djevojčica je također značajna povezanost internaliziranih problema s roditeljskim ponašanjem. Kod njih se također ističe povezanost internaliziranih problema s majčinom i očevom kontrolom. Ono što je uočljivo odnosi se na veće korelacije roditeljskog ponašanja za internalizirane probleme i kod dječaka i kod djevojčica (kod njih osobito) u odnosu na njihovu ulogu u eksternaliziranim problemima. Međutim, testiranje razlike u korelacijama roditeljskog ponašanja s internaliziranim i

eksternaliziranim problema s obzirom na spol zabilježena je razlika samo za povezanost majčinog prihvatanja i eksternaliziranih problema ($z=1,39$; $p=0,000$) u smjeru značajno veće povezanosti kod djevojčica. Jednako tako treba istaknuti snažnu povezanost psihološke kontrole jednog i drugog roditelja s oba poremećaja u ponašanju. Veća psihološka kontrola roditelja povezana je s više problema u ponašanju. Također, važno je uočiti visoku korelaciju između dimenzija roditeljskog ponašanja očeva i majki. To je osobito uočljivo kod djevojčica.

Kako bismo odgovorili na pitanje o udjelu roditeljskog ponašanja u poremećajima u ponašanju (internaliziran i eksternalizirani problemi u ponašanju), učinjena je regresijska analiza posebno za dječake i djevojčice. S obzirom na visoku korelaciju između očeva i majčina odbijanja kod djevojčica ($r=0,94$), u početnim postavkama je kod djevojčica izostavljena varijabla očeva, odnosno majčinog odbijanja. Slično je i kod dječaka kod kojih postoji visoka korelacija između majčinog prihvatanje i odbijanja ($r=-0,74$). Kriterij za izostavljanje varijable u regresijsku analizu bila je veličina korelacije s kriterijem, na način da je zadržana prediktorska varijabla koja s kriterijem ima veću povezanost. U tablici 2. prikazani su rezultati regresijske analize. Kako je uzorak relativno mali, broj prediktora velik, uz kvadriranu multiplu korelaciju navedena je i korigirana kvadrirana multipla korelacija (Mejovšek, 2005).

Tablica 2. Rezultati regresijske analize (enter metoda) za internalizirane i eksternalizirane probleme kada su prediktori roditeljska ponašanja (odvojeno za majke i očeve) zasebno za dječake i djevojčice

	Internalizirani problemi	Eksternalizirani problemi
	Značajni prediktori	Značajni prediktori
Dječaci	Majka kontrola Beta=0,33 R=0,61 R ² =0,38 R* ² =0,32 F _(4,43) =6,49 p=0,000	Otac kontrola Beta=0,64 R=0,57 R ² =0,33 R* ² =0,27 F _(4,46) =5,62 p=0,000
	Otac kontrola Beta=0,44 R=0,59 R ² =0,34 R* ² =0,29 F _(5,56) =6,04 p=0,000	Majka kontrola Beta=0,44 R=0,59 R ² =0,35 R* ² =0,30 F _(5,67) =7,10 p=0,000

Temeljem rezultata regresijske analize, možemo reći da roditeljsko ponašanje može objasniti značajan dio varijance poremećaja u ponašanju kod adolescenata. Roditeljskim ponašanjem možemo objasniti od 27% zajedničke varijance eksternaliziranih problema u ponašanju kod dječaka do 32% zajedničke varijance internaliziranih problema u ponašanju također kod dječaka. Također, očito je da je psihološka kontrola najznačajniji mehanizam koji tu povezanost može objasniti. Pri tome treba istaknuti da su korelacije između različitih dimenzija roditeljskog ponašanja vrlo visoke i to osobito kod djevojčica.

Kako bismo smanjili pogrešku u zaključivanju zbog visokih korelacija između prediktora (osobito između roditeljskog ponašanja majki i očeva), učinjena je nova regresijska analiza tako da smo roditeljsko ponašanje oca i majke na tri dimenzije zbrojili. Tako smo združenim prediktorima dobili tri jedinstvena pokazatelja roditeljstva na tri dimenzije: odbacivanje, prihvaćanje i kontrola što i jest jedan od ciljeva ovog istraživanja. Na taj način smanjili smo pogrešku proizašlu iz (multi)kolinearnosti (Milas, 2009.). Rezultati tako učinjene regresijske analize roditeljsku kontrolu ponovno izdvajaju kao značajnog prediktora internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju kod dječaka i kod djevojčica (tablica 3.).

Tablica 3. Rezultati regresijske analize (enter metoda) za internalizirane i eksternalizirane probleme kada su prediktori roditeljska ponašanja (majke i oca zajedno) zasebno za dječake i djevojčice

	Internalizirani problemi	Eksternalizirani problemi
	Značajni prediktori	Značajni prediktori
Dječaci	Psihološka kontrola	Psihološka kontrola
	Beta=0,42 R=0,61 R ² =0,38 R* ² =0,33 F(3,42)=8,47 p=0,000	Beta=0,74 R=0,60 R ² =0,36 R* ² =0,34 F(3,46)=8,53 p=0,000
Djevojčice	Psihološka kontrola	Psihološka kontrola
	Beta=0,41 R=0,57 R ² =0,33 R* ² =0,29 F(3,57)=9,34 p=0,000	Beta=0,51 R=0,53 R ² =0,28 R* ² =0,25 F(3,67)=8,88 p=0,000

RASPRAVA

Poremećaji u ponašanju kod djece i mladih zauzimaju značajno mjesto među problemima s kojima se susreću mladi i oni koji ih okružuju. S obzirom na posljedice koje izazivaju, interes za ovo područje u smjeru dijagnostike, tretmana i prevencije izuzetno je velik. U tom kontekstu, značajna je i činjenica da su poremećaji u ponašanju najčešće dijagnosticirani poremećaji zbog kojih djeca i adolescenti najčešće dolaze u institucije mentalnog zdravlja (Pejović Milovančević, Popović Deušić i Aleksić 2002.). Takva ponašanja koja su obilježena značajnim odstupanjem od društveno prihvaćenog ometajuća su za školovanje i socijalne interakcije te su ugrožavajuća kako za dijete tako i za sredinu u kojoj živi. Također, prediktivna su za poteškoće u prilagodbi i općenito za funkcioniranje odrasle osobe. Stoga je prepoznavanje i poduzimanje adekvatnih mjera od velike važnosti za prevenciju poteškoća u kasnijim životnim razdobljima.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju da manji broj mladih manifestira poremećaje u ponašanju, no s obzirom na posljedice koje izazivaju, istraživanje ovog fenomena zaslužuje osobitu pozornost. Poznavanje uzorka i varijabli povezanih s poremećajem u ponašanju doprinosi razumijevanju, a time i prevenciji. Stoga smo ovim istraživanjem pokušali dati doprinos razumijevanju poremećaja u ponašanju kod mladih u kontekstu roditeljskog ponašanja i spola adolescenata.

Učestalost internaliziranih problema u ponašanju veća je kod djevojčica. Spolne razlike u eksternaliziranim problemima nisu zabilježene. Djevojčice, dakle, u većoj mjeri pokazuju probleme vezane za depresiju i anksioznost u odnosu na dječake. O sličnim rezultatima izvješćuju i drugi autori (Macuka i Smojver-Ažić, 2012.; Oatly i Jenkins, 2003.; Vulić-Prtorić, 1999.), ističući da kod djevojčica u dobi od 13 do 15 godina raste depresija (Peterson, Sarigian i Kennedy, 1991., prema Leadbeater i sur., 1999.). S druge strane, većina rezultata istraživanja upućuje na povećanu razinu agresivnog ponašanja kod mladića (Ricijaš, Krajcer i Bouillet, 2010.; Mihić i Bašić, 2008.; Novak i Bašić, 2008.; Lebedina-Manzoni, 2005.; Leadbeater i sur., 1999.), što ovim istraživanjem nismo potvrdili. Naime, dječaci i djevojčice u jednakoj mjeri manifestiraju eksternalizirane probleme u ponašanju. Slične rezultate dobili su i Ljubotina i Galić (2002.) ističući tu činjenicu kao nešto što ne iznenađuje. Naime, učestalost eksternaliziranih problema kao što su pijenje alkohola, konzumiranje droge, delinkventno ponašanje pokazuje trend rasta. Tako npr. rezultati istraživanja provedenog u sklopu projekta *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs* (ESPAD) pokazuju trend porasta konzumacije alkohola i droge kako kod dječaka tako i kod djevojčica, što vjerojatno doprinosi povećanim eksternaliziranim problemima u ponašanju kod djevojčica danas. Moguće je i da su djevojčice danas spremnije priznati i iskrenije govoriti o svojim poteškoćama u smislu eksternaliziranih problema u ponašanju.

Obiteljske interakcije najčešće se spominju kao zaštitni ili rizični čimbenici poremećaja u ponašanju (Ajduković, 2000.; Vulić-Prtorić, 2002.; Reitz, Deković i Meijer, 2006.; Stone i sur., 2013.; Overbeek, 2003.). Rezultati ovog istraživanja potvrđuju ovu pretpostavku. Naime, roditeljsko ponašanje opisano na dimenzijama prihvaćanja, odbacivanja i kontrole značajno je povezano s internaliziranim i eksternaliziranim problemima u ponašanju dječaka i djevojčica. Općenito, adolescenti koji u odnosu s roditeljima doživljavaju veću prihvaćenost, a manje odbacivanja i psihološke kontrole u načelu imaju manje poremećaja u ponašanju. Važno je istaknuti da su svi oblici roditeljskog ponašanja značajno povezani s internaliziranim problemima i kod dječaka i kod djevojčica. Dakle, i dječaci i djevojčice koje u odnosu s roditeljima doživljavaju više prihvaćanja i manje odbacivanja i psihološke kontrole manifestiraju manje internaliziranih problema. Roditeljsko ponašanje objašnjava značajan postotak varijance internaliziranih problema (od 29% kod djevojčica i 32% kod dječaka). Zanimljivo je istaknuti da se od mjerenih varijabli kao značajni prediktor izdvojila varijabla psihološke kontrole. Na slične rezultate upućuju i druga istraživanja (Pettit i sur., 2001.). Kod dječaka je to psihološka kontrola koju doživljava u odnosu s majkom, a kod djevojčica je to

psihološka kontrola koju doživljavaju u odnosu s ocem. Roditeljsko ponašanje u kojem prevladava manipulacija, omalovažavanje, držanje »predavanja«, kritiziranje, prijetnja u svrhu kontroliranja djetetova ponašanja i misli prediktivno je za internalizirane probleme u ponašanju kod mladih. No, također, značajno je da ovakva ponašanja koja dolaze od oca i majke različito doprinose internaliziranim problemima kod dječaka i djevojčica. Naime, povezanost je krosrodne prirode, za dječake je značajno takvo ponašanje koje dolazi od majke, a za djevojčice relevantno je takvo ponašanje koje dolazi od oca. S obzirom da su korelacije između majčine i očeve kontrole visoke, kao i s obzirom na činjenicu da su obje dimenzije roditeljstva značajno povezane s internaliziranim problemima kod mladih, teško je zaključivati o relativnoj važnosti majčine i očeve psihološke kontrole u razumijevanju internaliziranih problema adolescenata. U svakom slučaju, psihološka kontrola kao stil roditeljskog ponašanja ima značajnu ulogu u razumijevanju internaliziranih problema u ponašanju adolescenata.

Kod eksternaliziranih problema nailazimo također na visoke korelacije s roditeljskim ponašanjem kod oba spola. Djevojčice čiji roditelji prema njima ne pokazuju pozitivne emocije i privrženost, koje koriste psihološku kontrolu i čiji očevi ne pokazuju prihvaćanje i ljubav češće manifestiraju agresivno i delinkventno ponašanje. Kod dječaka značajne su se pokazale varijable koje se odnose na negativan roditeljski stil poput odbacivanja i kontrole. Drugim riječima, dječaci čiji očevi u odnosu s njima ne manifestiraju pozitivne emocije i privrženost i čiji očevi i majke pokazuju psihološku kontrolu koristeći se kritikama, prijetnjama, omalovažavanjima češće manifestiraju eksternalizirane poremećaje u ponašanju. U kontekstu eksternaliziranih problema i ovaj put se izdvojila kao značajni prediktor roditeljska psihološka kontrola. Za dječake je značajna psihološka kontrola oca, a za djevojčice psihološka kontrola majke. Dakle, kod eksternaliziranih poremećaja u ponašanju značajna je psihološka kontrola, ali od roditelja istog spola. Ovdje, također, moramo upozoriti na značajne korelacije između majčine i očeve psihološke kontrole i nemogućnost razdvajanja u smislu relativne važnosti u objašnjenju eksternaliziranih problema, iako na spolne razlike u odnosu s roditeljima upućuju neki drugi autori. Naime, Youinss i Smollar (1985.), analizirajući odnos djevojčica s ocem, govore o autoritarnom odnosu u svrhu kontrole i utjecaja. Otac za djevojčice ima ulogu instruktora. S druge strane, dječaci su više uključeni u očev život, ali i obrnuto (Youniss i Smollar, 1985.). Bez obzira na moguće razlike u roditeljskim postupcima prema djevojčicama i dječacima, rezultati našeg istraživanja

izdvajaju psihološku kontrolu kao značajan mehanizam roditeljskog ponašanja koji je prediktivan za eksternalizirane probleme u ponašanju mladih.

Rezultati istraživanja nedvosmisleno potvrđuju važnost roditeljske psihološke kontrole koja je povezana s neadaptivnim oblicima ponašanja kod djece i mladih. Kontrolirajuće roditeljstvo doprinosi smanjenju vlastite inicijative djeteta i onemogućuje korištenje kontrole djeteta u socijalnim interakcijama s vršnjacima (Barber, Olsen i Shagle, 1994.). U osnovi stoji nemogućnost razvoja autonomije i ometanja regulacije ponašanja kod adolescenata (Pettit i sur., 2001.). Uporište za ovakvo tumačenje uloge psihološke kontrole pronalazimo u teoriji socijalnog učenja koja pretpostavlja da pretjerano kontroliranje djeteta onemogućuje socijalna iskustva i istraživanje okoline ometajući time razvoj sposobnosti uočavanja uzročno-posljedične veze između pojava i ishoda vlastitog ponašanja. Ova povezanost psihološke kontrole i socijalnog ponašanja djeteta osobito je uočljiva u razdoblju razvoja autonomije i odgovornosti za vlastito ponašanje kada su socijalne interakcije među djecom i mladima izuzetno intenzivne i njima vrlo važne. Pretjerano roditeljsko kontroliranje, pritisak i stroga nametljiva struktura onemogućuju dijete u korištenju adekvatnih strategija suočavanja u međuljudskim odnosima. Rezultat je smanjen osjećaj kontrole nad događajima koji se svakodnevno odvijaju u djetetovu okruženju i nedostatak strategija suočavanja sa socijalnom okolinom (Morton i Mann, 1998.). Nedostatak samokontrole povezan je i s nerealnom percepcijom sebe i svojeg ponašanja i doživljava takvog ponašanja od strane okoline. Takva djeca su manje u kontaktu sa sobom, perfekcionista su, anksiozni i neodlučni (Bean, Barber i Crane, 2006.). Drugim riječima, dijete koje roditelji psihološki kontroliraju ne primjećuje negativne reakcije okoline na svoja ponašanja, ima iskrivljenu percepciju sebe, precjenjuje vlastite mogućnosti, ima potrebu za povećanom aktivnosti, agresivna su i impulzivna (Oland i Shaw, 2005.).

Zanimljivo je primijetiti visoku povezanost između različitih oblika roditeljskog ponašanja očeva i majki. Moguće obrazloženje ove konzistentnosti roditeljskog stila možemo pronaći u tumačenju Paczkowskog (2003.) koji smatra da je rana adolescencija doba razvijanja autonomije i odvajanja od roditelja što rezultira češćim problemima u ponašanju u odnosu na koje roditelji zauzimaju sličan stav, a time i slično ponašanje u odnosu na adolescenta. Osobito je važna dimenzija očeve i majčine kontrole koja je značajno više povezana kod djevojčica u odnosu na dječake ($z=2,74$; $p=0,003$). Drugim riječima, otac i majka su visoko usklađeni kada se radi o psihološkoj kontroli djevojčica. Pretpostavljamo da su roditelji osjetljiviji i oprezniji u odnosu na djevojčice u ovoj razvojnoj dobi, što uvjetuje veću razinu

psihološke kontrole oba roditelja. Djevojčice strasnije proživljavaju tranziciju iz djetinjstva u ranu adolescenciju i u odnosu na dječake s takvim iskustvima suočavaju se ranije. Stjecanje spolne zrelosti kod djevojčica (osobito onih koje ranije spolno sazrijevaju) također može biti razlogom povećanih restrikcija i konflikata roditelja sa ženskom djecom u odnosu na mušku djecu (Leadbeater i sur., 1999.).

ZAKLJUČAK

Unatoč nedostacima ovog istraživanja, a to su prigodan i relativno mali uzorak, rezultati većim dijelom potvrđuju dosadašnje spoznaje. Roditeljsko ponašanje značajno doprinosi razumijevanju internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju kod adolescenata, a od dimenzija roditeljskog ponašanja osobito se ističe psihološka kontrola koja se izdvojila kao značajan prediktor internaliziranih i eksternaliziranih problema u ponašanju mladih oba spola.

Spolne razlike zabilježene su samo u internaliziranim problemima o kojima češće izvješćuju djevojčice. Razlike u eksternaliziranim problemima u ponašanju nisu zabilježene, što ne ide u prilog rezultatima većeg broja dosadašnjih istraživanja. Ovakav rezultat trebao bi biti poticaj za istraživanja procesa socijalizacije djevojčica, odnosno djevojaka danas. Naime, moguće je da se u procesu socijalizacije djevojaka događa promjena u smjeru češćih eksternaliziranih problema ili su možda djevojke danas spremnije priznati takve oblike ponašanja.

LITERATURA

1. Ajduković M. (2000). Ekološki multidimenzionalni pristup sagledavanju činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U: Bašić, J. & Janković, J. (ur.), **Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži**. Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju.
2. Amato, P. R. & Ochiltree, G. (1986). Family resources and the development of child competence. **Journal of Marriage and the Family**, 48, 47-56 .
3. Ary, D. V., Duncan, T. E., Duncan, S. C. & Hops, H. (1999). Adolescent problem behavior: The influence of parents and peers. **Behaviour Research and Therapy**, 37, 217-230.
4. Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. **Child Development**, 67, 3296-3319.
5. Barber, B. K., Olsen, J. E. & Shagle, S. C. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalized and externalized behaviors. **Child Development**, 65, 1120–1136.
6. Bean, R. A., Barber, B. K. & Crane, D. R. (2006). Parental support, behavioral control, and psychological control among African American youth – The relationships to academic grades, delinquency and depression. **Journal of Family Issues**, 12/10, 1335-1355.
7. Bell, L. G., Cornwell, C. S. & Bell, D. C. (1988). Peer relationships of adolescent daughters: A reflection of family relationships patterns. **Family Relations**, 37, 171-174.
8. Bost, K. K., Vaughn, W. N., Cielinski, K. L., & Bradbard, M. R. (1998). Social competence, social support, and attachment: Demarcation of construct domains, measurement, and paths of influence for preschool children attending hard start. **Child Development**, 69 (1), 192-218.
9. Bowlby, J. (1973). **Attachment and loss: Separation, anxiety and anger**. New York: Basic Books.
10. Brown, B. B., Mounts, N., Lamborn, S. D. & Steinberg, L. (1993). Parenting practices and peer group affiliation in adolescence. **Child Development**, 64, 467-482.

11. Buist, K. L., Deković, M., Meeus, W. H. & Van Aken, M. A. G. (2004a). Attachment in adolescence: A social relations model analysis. **Journal of Adolescent Research**, 19 (6), 826-850.
12. Buist, K. L., Deković, M., Meeus, W. H. & Van Aken, M. A. G. (2004b). The reciprocal relationship between early adolescent attachment and internalizing and externalizing problem behaviour. **Journal of Adolescence**, 27, 251-266.
13. Castellana, M., Vilar, I. & Rodriguez-Tome, H. (1997). Who are vips for adolescents? Persones significatives en el mon dels adolescents. **VII European Conference on Development Psychology**, Rennes, 3-7.
14. Choo, O. A. (2000). Parenting Behaviours and Adolescents' Psychosocial Adjustment, Gender Differences and Ethnicity Issues in Parenting in an Asian Context. Preuzeto s: <http://www.aare.edu.au/00pap/ong00466.htm> (21.10.2013.).
15. Colin, V. L. (1996). **Human attachment**. New York: The McGraw-Hill Companies, Inc.
16. Cummings, E. M., Davies, P. T. & Campbell, S. B. (2000). **Developmental psychopathology and family process: Theory, research, and clinical implications**. New York, London: Guilford Press.
17. Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. **Psychological Bulletin**, 113/ 3, 487-496.
18. Davies, P. T. & Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment, an emotional security hypothesis. **Psychological Bulletin**, 16/3, 387-411.
19. Deković, M. & Buist, K. L. (2005). Multiple perspectives within the family. **Journal of Family Issues**, 26/4, 467-490.
20. Deković, M. & Raboteg-Šarić, Z. (1997). Parental child rearing practices and adolescent peer relations. **Društvena istraživanja**, 6/4-5, 427-445.
21. Dishion, T. J. & Loeber, R. (1985). Adolescent marijuana and alcohol use: The role of parents and peers revisited. **American Journal Drug Alcohol Abuse**, 11, 11-25.

22. Eichelsheim, V. I., Deković, M. & Buist, K. L. (2009). The social relations model in family studies: A systematic review. **Journal of Marriage and Family**, 71, 1952-1069.
23. Engels, R. C. M. E., Finkenauer, C., Deković, M. & Meeus, W. (2001). Parental attachment and adolescents' emotional adjustment: The associations with social skills and relational competence. **Journal of Counselling Psychology**, 48/4, 428-439.
24. Jimenez, L., Deković, M. & Hidalgo, V. (2009). Adjustment of school-aged children and adolescents growing up in at-risk families: Relationships between family variables and individual, relational and school adjustment. **Children and Youth Services Review**, 31, 654-661.
25. Janković J. (2012). **Plodovi roditeljskih poruka**. Zagreb: Etcetera.
26. Klarin, M., Šimić Šašić, S. & Proroković, A. (2012). The contribution of family and peer interaction to the understanding of self-esteem in adolescents – Gender and cultural similarities and differences. **International Journal of Humanities and Social Science**, 2/21, 1-12.
27. Leadbeater, B. J., Kupermink, G. P., Blatt, S. J. & Hertzog, C. (1999). A multivariate model of gender differences in adolescents' internalizing and externalizing problems. **Developmental Psychology**, 35/5, 1268-1282.
28. Lebedina-Manzoni, M. (2005). Poremećaji emocija. **Dijete i društvo**, 7/1, 76-101
29. Ljubotina, D. & Galić, J. (2002). Obiteljski odnosi i konzumacija droga na populaciji adolescenata Grada Zagreba. **Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada**, 9/2, 207-232.
30. Maccoby, E. (2007). Historical overview of socialization research and theory. In: Grusec, J. E. & Hastings, P. D. (eds.), **Handbook of socialization theory and research**. New York: The Guilford Press, 13-42.
31. MacKinnon-Lewis, C., Starnes, R., Voiling, B. & Jonson, S. (1997). Perceptions of parenting as predictors of boys' sibling and peer relations. **Developmental Psychology**, 33/6, 1024-1031.
32. Macuka, I. (2007). Skala percepcije roditeljskog ponašanja – procjena valjanosti. **Suvremena psihologija**, 10/2, 79-99.
33. Macuka, I. & Smojver-Ažić S. (2012). Osobni i obiteljski čimbenici prilagodbe mlađih adolescenata. **Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja**, 48/1, 27-43.

34. Mejovšek, M. (2005). **Metode znanstvenog istraživanja u društvanim i humanističkim znanostima**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
35. Mihić, J. & Bašić, J. (2008). Preventivne strategije – eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. **Ljetopis socijalnog rada**, 15/3, 445-471.
36. Milas, G. (2009). **Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
37. Morton, T. L. & Mann, B. J. (1998). The relationship between parental controlling behavior and perceptions of control of preadolescent children and adolescents. **Journal of Genetic Psychology**, 159/4, 477-490.
38. Novak, M. & Bašić, J. (2008). Internalizirani problemi kod djece i adolescenata: Obilježja i mogućnosti prevencije. **Ljetopis socijalnog rada**, 15/3, 473-497.
39. Oatly, K. & Jenkins, J. (2003). **Razumijevanje emocija**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
40. Oland, A. & Shaw, D. (2005). Pure versus co-occurring externalizing and internalizing symptoms in children: The potential role of socio-developmental milestones. **Clinical Child and Family Psychology Review**, 8/4, 247-270.
41. Onyskiw, J. E. & Hayduk, L. A. (2003). Processes underlying children's adjustment in families characterized by physical aggression. **Family Relations**, 50/4, 376-385.
42. Overbeek, G. (2003). **Internalizing and externalizing problem behaviors in adolescence and young adulthood: Longitudinal studies on the role of co-occurrence and intimate bonds with parents and partners**. Utrecht: ISED.
43. Paczkowski, E. (2003). The relationship between attachment and externalizing behaviors in normative versus high-risk samples. Dissertation. Charlottesville: University of Virginia, Preuzeto s:

<http://people.virginia.edu/~psykliff/Teenresearch/Publications.html> (22.02.2014.).
44. Pejović Milovančević, M., Popović Deušić, S. & Aleksić, O. (2002). Definiranje poremećaja u ponašanju u okviru dječje psihijatrije. **Kriminologija i socijalna integracija: Časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaj u ponašanju**, 10, 139-152.
45. Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E. & Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. **Child Development**, 72/2, 583-598.

46. Reitz, E., Deković, M. & Meijer, A. M. (2006). Relations between parenting and externalizing and internalizing problem behavior in early adolescence: Child behaviour as moderator and predictor. **Journal of Adolescence**, 29, 419-436.
47. Ricijaš, N., Krajcer, M. & Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca – razlike s obzirom na spol. **Odgojne znanosti**, 12/1, 45-63.
48. Sharma, N. & Vaid, S. (2005). Role of parents in the social development of adolescents: A comparison of low and middle socio-economic status. **Journal of Human Ecology**, 18/2, 109-115.
49. Silk, J. S., Morris, A. S., Kanaya, T. & Steinberg, L. (2003). Psychological control and autonomy granting: Opposite ends of a continuum or distinct constructs? **Journal of Research on Adolescence**, 13/1, 113-128.
50. Smetana, J. G. & Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of parental psychological control and monitoring: The role of parenting beliefs and practices. **Child Development**, 73, 563–580.
51. Steinberg, L. (1990). Interdependence in the family: Autonomy, conflict, and harmony in the parent–adolescent relationship. In: Feldman, S. S. & Elliott, G. R. (eds.), **At the threshold: The developing adolescent**. Cambridge, MA: Harvard University Press, 255-276.
52. Stone, L. L., Otten, R., Janssens, J., Soenens, B., Kuntsche, E. & Engels, R. (2013). Does parental psychological control relate to internalizing and externalizing problems in early childhood? An examination using the Berkeley puppet interview. **International Journal of Behavioral Development**, 37/4, 309-318.
53. Van den Akker, A. L., Deković, M. & Prinzie, P. (2010). Transitioning to adolescence: How change in child personality and overreactive parenting predict adolescent adjustment problems. **Development and Psychopathology**, 22, 151-163.
54. Vulić-Prtorić, A. (2002). Obiteljske interakcije i psihopatološki simptomi u djece i adolescenata. **Suvremena psihologija**, 5/1, 31-51.
55. Vulić-Prtorić A. (1999). Somatski simptomi anksioznosti kod djece. **Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru**, 38/15, 79-96. Preuzeto s: <http://personal.unizd.hr/~avulic/data/rad018.pdf>.

56. Wenar, C. (2003). **Razvojna psihopatologija i psihijatrija od dojenačke dobi do adolescencije**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
57. Youniss, J. & Smollar, J. (1985). **Adolescent relationships with mother, father, and friends**. Chicago: University of Chicago Press.
58. Živčić Bećirević, I. & Smojver-Ažić, S. (2004). Adaptacija ASEBA instrumenta u Hrvatskoj. **Psychology in Post-War Societies**, October 14-16, 2004. LMU, Munich.

Mira Klarin

**Department of Teachers' and Preschool Teachers' Education
University of Zadar**

PARENTAL BEHAVIOUR AND ADOLESCENT BEHAVIOURAL PROBLEMS

Summary

Parental behaviour is a significant protective factor and/or risk factor during childhood and adolescent years possibly leading to psychological problems and it is closely connected with psychosocial adjustment. This research paper attempts to establish whether parental behaviour plays a role in explaining adolescent behavioural problems.

The research was conducted on 172 students with an average age of 13.5 years. Parental behaviour was measured according to the Perceived Parental Behaviour Scale that recognises three dimensions of parental behaviour: rejection, acceptance and control. With regard to behavioural problems, the Youth Self Report Scale was used to measure internalised and externalised behavioural problems in children aged between six and eighteen years.

The results point out the importance of parental behaviour when determining the origination of adolescent behavioural problems. Furthermore, the research shows that internalised behavioural problems are more prevalent in girls. With regard to different dimensions of parental behaviour, psychological control coming from both parents was the most prominent one. The results are further interpreted in the context of social learning theory.

Key words: parental behaviour, behavioural problems, adolescence